
شناسایی مولفه های فرهنگی و اجتماعی تحکیم خانواده در راستای پیشگیری از طلاق با تاکید بر پایگاه اجتماعی (مطالعه موردی خانواده های زیر ۵ سال تشکیل شهر تهران)

مهرداد نوابخش^۱، حامد محمدی^۲

چکیده

خانواده به عنوان مهم ترین کانون بشری، عنصر اساسی در تشکیل، پیشرفت و موفقیت یک جامعه و ملت است، لذا سعادت هر جامعه ای منوط به نیک بختی خانواده های آن جامعه است. بنابراین، باید هر چه بیشتر در جهت نیل به سعادت‌مندی آن کوشید. که دست یابی به این مهم تنها از طریق شناسایی کامل عوامل تحکیم بنیان خانواده امکان پذیر است. آمار رسمی طلاق مبین این مهم است که سهم قابل توجهی از طلاق ها در همان ۵ سال ابتدای زندگی مشترک و به ویژه ۲ سال اول رخ می دهد. بر این اساس شناخت مولفه های تحکیم بخش خانواده در ۵ سال نخست از درجه بالایی از اهمیت برخوردار است. به واقع این پژوهش مرحله دوم از یک پژوهش ۳ مرحله ای قلمداد می شود و نتایج و خروجی های آن به عنوان ورودی در مراحل بعدی تحقیق مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

تحقیق حاضر با استفاده از روش اسنادی و میدانی و تکنیک پرسشنامه و برای ۳۹۰ نفر از زوجین جوان که کمتر از ۵ سال از تشکیل خانواده ایشان می گذرد، به اجرا در آمده است. نتایج این پژوهش نشان دهنده این است که حدود ۶۰ درصد از نمونه آماری پژوهش حاضر اقدام به ازدواج های ناهمسان نموده اند. پر واضح است که ناهمسانی در ازدواج ناهمسانی در پایگاه اجتماعی زوجین را در بر خواهد داشت. با توجه به بخش دیگر یافته های پژوهش حاضر که مبین رابطه بین پایگاه اجتماعی و تحکیم بنیان خانواده می باشد می توان گفت افزایش ناهمسان همسری در جامعه مورد مطالعه یکی از دلایل افزایش طلاق ها در ۵ سال اولیه زندگی می باشد.

کلید واژگان: خانواده های نوبنیان، همسان گزین، ناهمسان گزین، تحکیم خانواده، پایگاه اجتماعی

تاریخ دریافت: ۹۴/ ۱۱ /۳ تاریخ پذیرش: ۹۵/ ۳/۲۱

---

۱. استاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران (نویسنده مسئول)

Mehrdad_navabakhsh@yahoo.com

۲. دانش آموخته دکتری جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

مقدمه

یکی از پدیده‌هایی که سست شدن استحکام خانواده در پی خواهد داشت "طلاق" است، طلاق را یکی از مهم‌ترین پدیده‌های حیات انسانی تلقی می‌کنند. این پدیده دارای اضلاعی به تعداد جوانب جامعه انسانی است. نخست یک پدیده روانی می‌باشد، زیرا نه تنها بر تعادل روانی دو انسان، بلکه بر روح و روان فرزندان، بستگان، دوستان و نزدیکان آنان اثر می‌گذارد. دوم آن که پدیده‌ای اقتصادی است، چرا که به عنوان یک واحد اقتصادی به گسست خانواده می‌انجامد و اثراتی سهمگین در حیات اقتصادی آنان بر جای می‌گذارد. سوم آن که طلاق پدیده‌ای مؤثر بر تمامی جوانب جمعیت در یک جامعه است، زیرا از یک سو بر کمیت جمعیت اثر می‌نهد، چون خانواده را به عنوان تنها واحد مشروع و اساسی تولید مثل از هم فرو می‌پاشد و از سوی دیگر بر کیفیت جمعیت اثر دارد، چون فرزندان محروم از نعمت‌های خانواده، تحویل جامعه می‌گردد که به احتمال زیاد فاقد شرایط لازم در احراز مقام شهروندی یک جامعه هستند، چهارم آن که طلاق پدیده‌ای فرهنگی است. زیرا زمانی که در یک جامعه طلاق از حد متعارف تجاوز کند، آن جامعه هرگز از سلامت اجتماعی برخوردار نخواهد بود (ساروخانی، ۱۳۷۶).

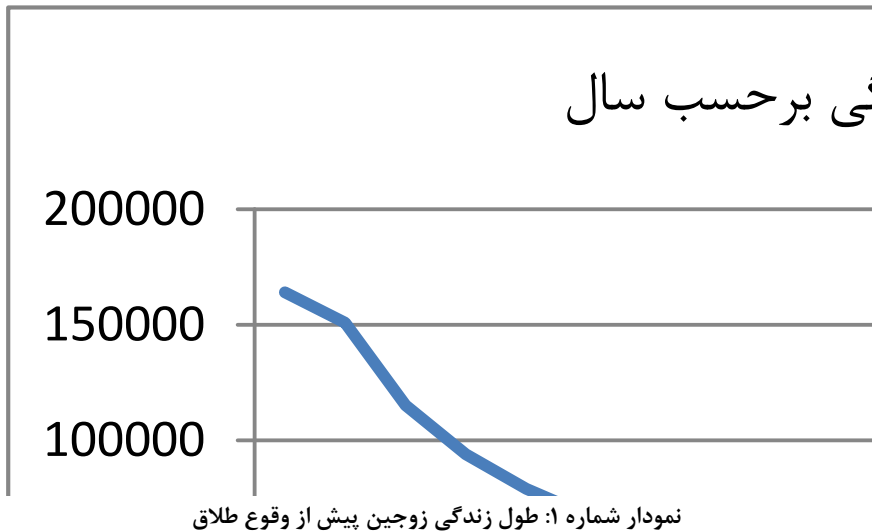
ازهم‌گسستگی یک خانواده قطعاً با طرح و برنامه قبلی به وقوع نمی‌پیوندد بلکه معمولاً نتیجه خاموشی و کم‌رنگ شدن تدریجی عشق و علاقه و تبدیل آن به احساساتی منفی و ناخوشایند است. در واقع هیچ ازدواجی به قصد طلاق و جدایی انجام نمی‌شود و زمانی که احساسات مبنای تصمیم‌گیری قرار می‌گیرند، قطعاً به تفکر و اندیشه بیشتری نیاز است تا جلوی این امر گرفته شود. واز طرفی با توجه به اینکه ازدواج یک تعهد و انتخاب است، بنابراین نیاز به آمادگی، مراقبت، توجه، شناخت و اطلاعات زیادی داشته و همیشه مسئولیت آور است (چاپمن، ترجمه موحد، ۱۳۹۰).

تحولات اجتماعی دهه‌های گذشته در سطح جهانی، نظام خانواده را با تغییرات، چالش‌ها، مسائل و نیازهای جدید و متنوعی روبرو کرده است. طی این مدت خانواده به شکلی فزاینده به علل و عوامل متعدد و پیچیده‌ای در معرض تهدید قرار گرفته است. وقتی کارکردهای خانواده، از قبیل کارکردهای زیستی، اجتماعی، شناختی و عاطفی یکی پس از دیگری آسیب می‌بینند،

۲۵۶۶۹	۴۲۵۲	۳۹۳۶	۳۵۸۲	۳۲۶۲	۲۶۷۵	۱۹۴۹	۱۸۰۶	۱۶۶۶
۳۱۳۳۴	۳۸۱۵	۴۰۲۱	۳۹۶۷	۳۹۳۵	۳۷۵۹	۳۱۳۷	۲۶۲۵	۲۴۵۹
۴۹۷۳۰	۷۰۴۹	۶۵۲۹	۶۰۹۴	۵۵۸۶	۴۷۹۶	۳۹۹۶	۳۹۹۱	۴۲۴۴
۱۳۲۰۱	۱۶۹۰	۱۶۷۹	۱۴۶۹	۱۶۱۶	۱۳۵۶	۱۰۳۳	۸۴۳	۸۳۱
۱۲۵۶۶	۱۷۲۱	۱۷۴۲	۱۷۵۷	۱۳۴۶	۱۳۹۸	۱۱۸۵	۱۰۴۳	۸۱۰
۱۵۱۸۶	۱۹۴۵	۱۹۸۲	۲۰۰۱	۱۹۷۱	۱۵۷۰	۱۴۶۹	۱۳۲۰	۱۱۶۰
۱۵۵۲۰	۲۲۴۷	۲۰۶۲	۱۹۵۵	۱۸۳۲	۱۷۰۵	۱۲۴۴	۱۲۸۳	۱۲۸۰
۱۷۶۵۸	۲۳۵۱	۲۳۵۲	۲۱۶۲	۱۹۲۰	۱۸۲۹	۱۷۳۴	۱۴۱۳	۱۴۲۸
۱۹۶۸۸	۲۸۳۸	۲۵۳۹	۲۴۷۱	۲۲۲۱	۱۸۷۸	۱۷۵۴	۱۶۷۷	۱۵۶۹
۲۱۷۲۱	۳۲۶۶	۲۹۸۲	۲۶۰۷	۲۲۹۳	۲۱۸۱	۱۸۷۲	۱۶۵۸	۱۷۵۰
۲۴۵۹۵	۳۶۴۷	۳۴۴۹	۳۰۹۳	۲۷۵۳	۲۵۲۶	۲۰۴۲	۱۸۶۴	۱۸۷۷
۲۸۵۱۸	۴۲۲۲	۴۰۲۶	۳۶۴۴	۳۳۰۳	۲۷۳۶	۲۶۵۸	۲۱۵۹	۲۰۳۷
۳۳۰۶۰	۴۸۶۳	۴۵۰۲	۴۴۱۶	۳۸۱۰	۳۱۳۲	۲۶۸۹	۲۳۶۹	۲۲۷۳
۳۶۶۱۴	۵۴۲۹	۵۱۹۵	۴۷۲۶	۴۵۵۲	۳۷۶۲	۳۱۳۳	۲۷۴۴	۲۶۲۶
۴۲۵۱۲	۶۱۲۹	۵۷۴۵	۵۴۸۰	۵۰۰۳	۴۵۷۰	۳۹۲۷	۳۵۲۶	۲۹۱۸
۴۹۰۸۸	۶۸۴۲	۶۷۳۰	۶۰۶۸	۵۹۵۴	۵۱۱۱	۴۵۸۷	۴۲۴۷	۳۶۱۵
۵۷۷۷۹	۷۵۳۰	۷۶۴۰	۷۲۹۲	۶۹۸۶	۶۳۶۰	۵۳۵۹	۴۹۱۲	۴۴۴۸
۶۷۶۴۳	۸۸۷۹	۸۴۰۲	۸۱۴۰	۸۱۳۰	۷۳۶۰	۶۸۸۴	۵۶۸۶	۵۴۱۲
۷۸۸۸۱	۱۰۰۴۴	۱۰۰۹۴	۹۳۳۹	۹۱۴۴	۸۹۲۷	۷۴۲۱	۶۹۱۰	۶۱۹۵
۹۳۸۱۶	۱۱۵۶۲	۱۱۸۳۴	۱۱۷۶۳	۱۰۴۲۳	۱۰۲۲۸	۹۳۱۰	۸۱۶۴	۷۶۳۵
۱۱۵۱۰۵	۱۴۳۱۱	۱۳۸۳۰	۱۳۷۶۱	۱۳۶۶۲	۱۱۹۱۷	۱۱۱۹۰	۱۰۲۸۴	۹۴۹۹
۱۵۰۹۰۳	۱۸۶۵۹	۱۷۷۱۹	۱۷۰۹۱	۱۷۳۹۳	۱۶۷۲۲	۱۴۴۸۴	۱۳۶۱۴	۱۲۹۸۶
۱۶۴۰۳۴	۲۲۰۲۵	۲۱۱۲۷	۱۹۷۳۰	۱۹۵۷۸	۱۸۲۱۹	۱۷۵۰۰	۱۵۶۸۳	۱۵۳۲۱
۳	۳۶۶	۳۳۱	۳۹۰	۳۸۹	۳۸۸	۳۸۷	۳۸۶	۳۸۵

(منبع سایت سازمان ثبت احوال کشور)

نمودار فوق نشان می دهد بیشتر طلاق های ثبت شده در ۱۰ سال اخیر در ۵ سال اول زندگی مشترک زوجین روی داده است . بر این اساس به منظور تحکیم بنیان خانواده و پیشگیری از وقوع طلاق اهمیت توجه ویژه به زوج های جوان و خانواده های نوبنیانی که کمتر از ۵ سال از تشکیل آن ها می گذرد بسیار ضروری است.

به نظر می رسد تمایل به ناهمسان همسری در شهر تهران بیشتر از تمایل به همسان همسری است.

به نظر می رسد پایگاه اجتماعی خانواده های نوبنیان بر روی طلاق اثرگذار است. کتابی و غفاری (۱۳۹۰)، در مقاله ای علل افزایش سن ازدواج دختران را بررسی کرده اند. آنان ۱۲۹۱ نفر از دختران را در ۵ شهر تهران، ساری، خرم آباد، مشهد و سنج مطالعه کرده اند؛ نتایج تحقیقات آنان نشان می دهد که دخترانی که دیرتر ازدواج می کنند، از تحصیلات بالاتری برخوردارند، نگرش فرمادی به ازدواج داشته و اعتقاد دارند که درست است که ازدواج یک فرصت خوب در زندگی است، اما وقتی ازدواج رخ می دهد، فرد یک سری فرصت هایی را از دست داده و هزینه هایی باید بدهد که بیشتر از فرصت به دست آورده است.

"انواع خانواده در جهان امروز" توسط دکتر افسر افشارناردی ترجمه شده و از سوی انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، انتشار یافته است. این کتاب، با به تصویر کشیدن

شرایط فعلی نهاد خانواده در دنیای غرب، نشان می‌دهد که دیگر خانواده‌های سنتی و یا حتی خانواده‌های هسته‌ای به صورت پیشین وجود ندارند. در واقع، در شرایط جدید، دو نفر تصمیم به زندگی با هم می‌گیرند، بدون اینکه آن محدودیت‌های سابق حاکم بر خانواده‌ها را تحمل کنند. بچه‌ها در این خانواده‌ها، عموماً از روحیه بسیار سالمی برخوردارند و در حالی که در قدیم، نداشتن بچه مشکل بسیار بزرگی محسوب می‌شد اما به کمک تکنولوژی‌های فعلی خانواده‌ها خیلی زود به آرزوی بچه‌دار شدن خود دست یافته و کمتر از این مسأله آزار می‌بینند. کتاب "درآمدی بر جامعه" نوشته رابرتسون، یان/ ترجمه حسین بهروان/ انتشارات آستان قدس رضوی در مورد منشأ ازدواج و تشکیل خانواده می‌باشد در این کتاب آمده است: برای پی بردن به تحول یک پدیده، قبل از هر چیز باید آنرا از نظر تاریخی مورد بررسی قرار داد و به جستجوی شکل اولیه و عوامل تشکیل دهنده آن توجه نمود. خانواده هم مانند هر پدیده دیگر تابع روندی است که از ابتدای تاریخ به امروز وجود داشته و بدون تردید در طی این روند تحولات و دگرگونی‌هایی را به خود دیده است. درباره منشأ و چگونگی پیدایش خانواده و زناشویی نظرات فراوانی وجود دارد که به دو گروه تکاملی و غیر تکاملی تقسیم شده است.

نظرات غیرتکاملی: براساس این نظریه منشأ خانواده از مذاهب و اسطوره‌ها سر چشمه می‌گیرد و اختصاص به بین‌النهرین دارد به عقیده آنان تشکیل خانواده و زناشویی از آدم و حوا آغاز و پس از آنکه آنها صاحب فرزندان شدند کم کم خانواده‌های دیگری تشکیل شده و سپس به صورت قوم و طایفه در آمدند و جوامع گوناگون پدید آمد. این طرز تفکر در قرآن کریم و تورات نیز بیان شده است. که ذهن بشر آن را براحتی پذیرفته است.

مسائل اجتماعی ایران و آسیب‌شناسی خانواده نوشته دکتر حبیب‌الله آقابخشی است. در این کتاب آمده: در دهه اخیر با علم به اینکه بسیاری از آسیب‌های اجتماعی جامعه می‌تواند در درون خانواده ریشه داشته باشد، بخش زیادی از کژرفتاری‌ها، و آسیب‌های اجتماعی و پیامدهای آنها، با تحلیل‌های فردی مورد بررسی قرار گرفته و بر همین اساس، در مطالعه و بررسی مواردی مانند خفاش شب، محمد بیجه و امثال آنها، مسئولان و مدیران اجرایی جامعه خانواده‌ها را زیر سؤال بردند و آنها را به عدم تربیت صحیح فرزندانشان محکوم کردند. در واقع، می‌توان گفت که در چنین مواردی و در جوامعی مانند جامعه ما، هیچگاه دیواری کوتاه‌تر از دیوار خانواده‌ها پیدا نمی‌شود؛ چنان‌که کسی اگر نهادهای دیگر را این‌گونه تحقیر و توهین کند، حتماً از او شکایت خواهد شد

جامعه شناسی انحرافات اثر آذر مساواتی، انتشارات نوبل از دیگر کتبی است که در رابطه با خانواده و عوامل فروپاشی و عدم استحکام آن، به چاپ رسیده است. فروپاشی خانواده به عنوان آسیب اجتماعی به صورت فزاینده، نابهنگام و برخلاف انتظار، در اثر ناکامی برخی از عناصر تشکیل دهنده خانواده در ایفای نقش بایسته اجتماعی خود اتفاق می افتد، به همین جهت انحلال طبیعی که به سبب مرگ طبیعی پدر یا مادر صورت می گیرد با نگاه آسیب شناختی به مطالعه گرفته نمی شود.

تجددگرایی سرمایه اجتماعی و خانواده ایرانی، دکتر عالیه شکرپیگی مولف کتاب تجددگرایی سرمایه اجتماعی و خانواده ایرانی، می باشد، در این کتاب، تجدد یا گرایش به مدرنیسم و تأثیرات آن در خانواده های ایرانی مورد بررسی قرار گرفته است و پرسش اصلی این است که بعد از ورود این موج به خانواده ایرانی، تا چه حد سرمایه اجتماعی آن دگرگون می شود. به بیان دیگر، بعد از وارد شدن مدرنیته به خانواده، تا چه حد فردیت در درون آن تقویت شده و اعتماد اجتماعی کاهش می یابد. در واقع، در آمارها دیده می شود که خانواده ایرانی دچار بحران و فروپاشی شده و در این کتاب نگارنده به دنبال این بوده تا که خانواده ایرانی در حال گذار و یا شکل های متعددی از آن را در حال شکل گیری و ظهور هستند مورد بررسی قرار دهد. به عقیده وی، اگر تجدد و مدرنیته بر جامعه تأثیرگذار باشند، به تعبیری مهم ترین تأثیر آن در زندگی شخصی، روابط جنسی، حیات عاطفی، ازدواج و خانواده قابل مشاهده است. درباره چگونگی برداشت ما نسبت به خود و نوع برقراری ارتباط با دیگران، انقلابی در جریان است. بر اساس مطالعات دکتر شکرپیگی در این رابطه، خانواده های تهرانی و بالطبع ایرانی نیز در این روند، دچار تغییر در نگرش های خود شده اند. این مسأله را می توان از سه جنبه مورد بررسی قرار داد؛ نخست تجدد گرایی که در این کتاب پیشینه تجددگرایی به طور عام و در سطح جهان، ایران و نهاد خانواده مورد بررسی قرار داده شده است. جنبه دیگر، بررسی مفهوم سرمایه اجتماعی و نظریات مربوط به آن است که در این زمینه، سه شاخص مهم سرمایه اجتماعی یعنی اعتماد، شبکه ها و هنجارها در خانواده مورد بررسی قرار گرفته و جنبه سوم نیز بررسی رابطه این دو، یعنی تجددگرایی و سرمایه اجتماعی است.

انسان شناسی خانواده و خویشاوندی، انسان شناسی خانواده و خویشاوندی نوشته دکتر منیژه مقصودی عضو هیأت علمی دانشگاه تهران و نویسنده این کتاب است؛ این کتاب به نوعی، الفبای مطالعات خانواده و خویشاوندی را در حوزه انسان شناسی بررسی می کند. این کتاب که

در سال ۸۶ منتشر شده است، شامل شش فصل است. در فصل اول آن، تاریخچه مطالعات خانوادگی و خویشاوندی در جهان غرب بر پایه دانش انسان‌شناسی مورد بررسی قرار می‌گیرد و فصل آخر این کتاب نیز به مطالعات خانواده و خویشاوندی در ایران و اروپا مربوط می‌شود. یکی دیگر از فصل‌ها به توت‌م و تابو می‌پردازد. در فصلی دیگر، تنوع الگوهای خانواده مورد بررسی قرار می‌گیرد و بالاخره فصل دیگری به تنوع الگوهای خویشاوندی و ازدواج اختصاص یافته است.

کتاب خانواده‌ها در دنیای امروز نوشته دیوید چیل است دکتر محمدمهدی لیبی مترجم این کتاب درباره آن معتقد است که کتاب خانواده‌ها در دنیای امروز که در سال ۲۰۰۸ منتشر شده، آخرین اطلاعاتی که در مورد خانواده در دنیا جمع‌آوری شده را همراه با آمارهای جهانی گردهم آورده است. ترجمه فارسی آن نیز به زودی توسط انتشارات صورت منتشر و توزیع خواهد شد. وی دلیل انتخاب این کتاب برای ترجمه را مشکلات موجود در به روز بودن مطالب در ایران، با وجود همه کارهایی که در حوزه نظری صورت گرفته است، دانست و معتقد است:

آمارهای این کتاب از آمریکا، آفریقا، آسیا و سایر نقاط جهان گرفته شده و به نظر می‌رسد که در آن، با نگاهی واقع بینانه، بررسی مسائل عینی خانواده‌ها بسیار خوب صورت گرفته است.

هزارجریبی و آستین‌فشان (۱۳۸۵)، در مقاله‌ای عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر میانگین سن ازدواج زنان را در سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۸۵ بررسی کرده‌اند. نتایج تحقیقات آنان نشان می‌دهد، دیگر تفاوت قابل توجهی بین میانگین سن ازدواج زنان روستایی و شهری وجود ندارد. این دو محقق عواملی نظیر بیکاری، نرخ مشارکت اقتصادی زنان، میزان تحصیلات عالی و میزان باسوادی را در افزایش سن ازدواج زنان مؤثر دانسته‌اند

محمودیان نیز در سال ۱۳۸۳، مقاله‌ای با موضوع "سن ازدواج در حال افزایش" منتشر کرده است. وی با بررسی اطلاعات مرکز آمار ایران، بدین نتیجه رسیده است که ازدواج‌های جدیدتر، در سنین بالاتری اتفاق افتاده‌اند. میزان تحصیلات، به ویژه در مقاطع بالای تحصیلی، با افزایش سن ازدواج همبستگی داشته است. شهرنشینی، مشارکت زنان در نیروی کار، ازدواج‌های آزادتر، برابری بیشتر جنسیتی و نسبت خویشاوندی دورتر زوجین، اثر مستقیمی بر سن ازدواج داشته است. هم‌چنین سن ازدواج بسته به قومیت متفاوت بوده است.

مبانی نظری

تئوری کارکردگرایی ساختاری تالکوت پارسونز: یکی از اصلی‌ترین نظریاتی که جامعه‌شناسان

در تحلیل مسائل خانوادگی به آن توجه داشته اند، نظریه کارکردگرایی ساختاری است. این نظریه توجه ما را به چگونگی شکل گیری رفتارهای فردی به وسیله ساختارها، متمرکز می کند. اگرچه افراد امکان انتخاب برای عمل دارند، ولی انتخابها از طریق ساختارها شکل داده می شود. در مدل پارسونز چهار خرده نظام فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی نظام یافته است که در ارتباط با یکدیگر هستند و به ترتیب عهده دار کارکرد حفظ و تداوم الگوها، نیل به اهداف، انطباق با شرایط محیطی، ایجاد یگانگی و انسجام اجتماعی می باشند. البته این مدل انتزاعی بوده و در همه سطوح کلان و میانه و حتی گروه های کوچک قابلیت تعمیم دارد و در هر خرده نظام نیز می توان این چهار کارکرد را جستجو کرد (صدیق، ۱۳۷۸: ۳۹).

پارسونز در مورد فرآیند هسته‌ای شدن خانواده به اهمیت شغل پرداخته و براساس متغیرهای الگویی خویش اهمیت آن را ناشی از ماهیت نظام تقسیم کار در جوامع صنعتی جدید می داند. به نظر وی از اثرات پیچیدگی نظام این است که از شغل یک رکن اصلی پایگاه اجتماعی می سازد. از طرف دیگر پایگاه شغلی یک فرد عموماً حاصل یک فرآیند طولانی سرمایه گذاری و آموزش می باشد. در مسیر تطوّر جوامع صنعتی زمانی فرا می رسد که خانواده عموماً دیگر از لحاظ پایگاه شغلی منشاء هیچ کمکی برای فرد نمی باشد (بودن، ۱۳۷۳: ۱۱۱).

بدین ترتیب شغل در سن ازدواج مؤثر است. جوانان غالباً زمانی ازدواج می کنند که یقین داشته باشند از عهده تأمین معاش خانواده طبق آداب و رسوم طبقه اجتماعی خود برخوردارند آمد و چون افراد نمی توانند در سنین معینی مثلاً بیست تا بیست و پنج سالگی درآمد کافی داشته باشند لذا نوع شغل اهمیت پیدا می کند و به عنوان مانع اساسی فراروی ازدواج جوانان قرار می گیرد. در جامعه کنونی ما نیز نظام مشاغل جدید در برابر مشاغل سنتی آن طور طراحی شده که عموماً از کانال نظام آموزشی می گذرد که خود سالهای طولانی وقت در نهادهای مربوطه را می طلبد که این امر فی نفسه باعث بالا رفتن سن ازدواج افراد می شود (مجدالدین، ۱۳۸۶: ۱۴۲).

تئوری مدرنیزاسیون گود: ویلیام گود بر اساس این تئوری دگرگونی های به وجود آمده در خانواده را نتیجه اجتناب ناپذیردگرگونی های ساختاری (جامعه) و دگرگونیهای ایدئولوژیکی می داند. به عقیده وی زمانی که دگرگونیهای ساختاری در سطح کلان (دگرگونی هایی مانند صنعتی شدن، شهرنشینی و ...) و دگرگونیهای ایدئولوژیکی نیز در سطح کلان رخ می دهد، سازمان های سطوح خرد (خانواده) نیز اجباراً باید خود را با این دگرگونی های سطح کلان

انطباق دهند (اعزازی، ۱۳۸۰: ۱۷).

طبق تئوری همگرایی، مدرنیزاسیون در سطح فردی و اجتماعی با تاثیر گذاری بر زمان ازدواج صورت می‌گیرد. از بین مهم‌ترین شاخص‌های مدرنیزاسیون می‌توان به گسترش فرصت‌های تحصیلی، تغییرات وسیع در نیروی کار و فعالیت‌های شغلی، اشتغال زنان و شهرنشینی اشاره کرد. افرادی که در مناطق شهری زندگی می‌کنند، به دلیل شیوه‌های زندگی متفاوت و نیز کنترل اجتماعی ضعیف‌تر نسبت به مناطق روستایی ازدواجشان با تاخیر صورت می‌گیرد (محمودیان، ۱۳۸۳: ۴۳).

تئوری‌گزینش معقولانه هکتر: تمایزاساسی میان این تئوری با سایر تئوری‌های مطرح در خصوص ازدواج این است که اکثر نظریات به ازدواج بیشتر به عنوان یک عمل اخلاقی می‌نگرند، اما این تئوری بیشتر به ازدواج از دیدگاه فایده‌گرایانه می‌نگرد. متفکرانی که بر اساس تئوری‌گزینش معقولانه به تبیین عمل جمعی می‌پردازند بر این باورند که مردم به رفتارهایی تمایل دارند که نفع آنها در آن رفتار بیشتر تامین می‌شود. این تئوری معتقد است این افراد آگاه و هدفمند در هر شرایطی به دنبال بیشینه کردن سود خود هستند (لیتل، ۱۳۷۳: ۶۹). در زمینه ازدواج با بهره‌گیری از تئوری‌گزینش معقولانه می‌توان اذعان داشت که افراد زمانی اقدام به ازدواج خواهند کرد که سودی در آن نهفته باشد یعنی بتوانند از طریق ازدواج پایگاه و منزلت اجتماعی خود را حفظ و یا ترقی دهند و زمانی که چنین موقعیتی پیش نیاید پدیده‌ای به نام تاخیر در سن ازدواج در جامعه پدیدار می‌شود.

امروزه جوانان تمایل بیشتری به ادامه تحصیل در رده‌های بالاتری دارند. علت آن هم ممکن است که در دوره‌های تحصیلی بالاتر، ارزش فرصت‌های از دست رفته برای جوانان بیشتر خواهد شد. بنابراین جوانان برای تثبیت موقعیت خویش، ادامه تحصیلات را بر ازدواج ترجیح خواهند داد (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۳: ۱۷).

تئوری نوگرایی‌گیدنز: یکی از مهم‌ترین آفت‌های اجتماعی که هر جامعه‌ای را با مشکل جدی مواجه می‌سازد فقدان اعتماد میان اعضای جامعه یا به اصطلاح بی‌اعتمادی است. گسترش بی‌اعتمادی و دورویی در روابط اجتماعی و گسترش انواع انحرافات اخلاقی در سطح جامعه به نهاد خانواده و مناسبات انسانی نیز تسری یافته و اساساً کیفیت ارتباط با دیگران را دچار شک و تزلزل کرده است (گیدنز، ۱۳۸۸: ۱۴۴).

در دیدگاه گیدنز، صنعت‌گرایی، سرمایه‌داری و تسلط ارزش‌های سرمایه‌مدارانه، تقویت نهاد

های نظارت اجتماعی، قدرت سازماندهی و پویایی نهادهای عصر تجدد و جهانی شدن از جمله ویژگی های دوران مدرنیته شناخته می شوند. همچنین، در اندیشه این نظریه پرداز اجتماعی، علل پویایی و تحرک خارق العاده عصر تجدد با سه عامل شناخته شده اند؛ جدایی زمان و مکان که بسیاری از پدیده های محلی را به وقایعی جهانی تبدیل کرده است، ساختارهای تکه برداری شده (نشانه های نمادین و نظام های کارشناسی)، بازتابندگی نهادین یا حساسیت فوق العاده سازمان های جامعه مدرن برای پذیرش تغییراتی که براساس مشاهدات به سرعت در خانواده منعکس می شود (گیدنز، ۱۳۸۸: ۲۴). اگر سایر ویژگی های مدرنیسم مانند خردگرایی، فردگرایی، افسون زدایی، پوچ گرایی و دگرگونی را نیز در نظر بگیریم، در هر کدام از آنها نیز می توانیم این تحولات را شرح دهیم. اما، مسئله این است که مدرنیته و ابعاد مختلف آن، بدون واسطه های تغییر از جمله شهرنشینی، کاهش نفوذ نظام خویشاوندی، تحرک جغرافیایی، تکنولوژی و تکنولوژی اطلاعات، اشتغال زنان، جنبش حقوق زنان و تنوع پذیری نهادهای اجتماعی نمی توانستند در خانواده مؤثر باشند. به بیان دیگر، تغییری که در جامعه مدرن اتفاق افتاده، باعث شده است برخی از ویژگی های ازدواج در جامعه سنتی، مانند نوع انتخاب همسر و دخالت در آن، ازدواج های فامیلی، چند زنی، قابلیت فرزندآوری، پایین بودن سن ازدواج، فاصله سنی زن و مرد، پدیده ازدواج مجدد و ... تغییر کنند.

در واقع به عقیده گیدنز، کاهش نفوذ گروه های خویشاوندی، انتخاب آزادانه تر همسر، به رسمیت شناخته شدن حقوق زنان و خانواده، کاهش ازدواج های خانوادگی، آزادی جنسی و توجه به حقوق کودکان، از جمله تغییرات عمده ای است که در خانواده اتفاق افتاده است.

تئوری تورم رکودی: این تئوری بعنوان یک نحله فکری در جامعه شناسی معقد است که در دوره های رواج و رونق اقتصادی مردم بیشتر ازدواج می کنند و در دوره های بحران و رکود اقتصادی ازدواجها به تاخیر می افتند و یا اصلاً منفی می شوند. در اینکه آیا کشور ما نیز با اینگونه بحرانها مواجه بوده و آیا یکی از عوامل اصلی بوجود آورنده پدیده تاخیر در سن ازدواج می باشد به توضیح بیشتر این تئوری می پردازیم.

جوامعی که در حال گذار بوده اند یا در ابتدای توسعه صنعتی می باشند از سن متوسط ازدواج بالایی برخوردارند که این پدیده در کشورهای ژاپن، هند، آمریکا و کشورهای غربی مشاهده شده است. شاید در سطح کلان عامل اصلی بالا رفتن سن ازدواج ناشی از وجود ساختار اقتصادی در حال گذار در این کشورها می باشد زیرا همواره در ابتدای دوره رشد صنعت و به

دنبال آن امکان آزادی فردی و کاهش حضور والدین در امر ازدواج و پایین بودن سطح زندگی و نیز وجود بیکاری سن متوسط ازدواج بالا می باشد (میشل، ۱۳۷۸: ۱۴۶).

بروز انواع بحران‌های اقتصادی و مهمترین مولفه های تورم رکودی نظیر حجم نقدینگی، تورم، رکود، کاهش حجم تولید، بیکاری، مصرف گرایی و افزایش سطح انتظارات اثرات منفی بر سن ازدواج جوانان گذاشته و موانع و مشکلاتی را در عرصه اقتصادی در سر راه ازدواج جوانان قرار داده است. تئوری تورم رکودی از میان ابعاد و موانع عمده ازدواج تنها به یکی از این موانع که وجه اقتصادی آن می باشد پرداخته و در واقع این تئوری از تامیت و جامعیت کافی برخوردار نبوده و تنها از یک زاویه به مساله تاخیر در سن ازدواج می نگرد و آن از زاویه وضعیت اقتصادی است (مجدالدین، ۱۳۸۶: ۱۴۱). پیش بینی عمده این تئوری این است: زمانیکه اوضاع اقتصادی جامعه مناسب باشد میل به ازدواج بیشتر و زمانیکه اوضاع اقتصادی جامعه مناسب نباشد تاخیر در سن ازدواج بیشتر شده و بعنوان یک مسأله اجتماعی نمود پیدا می کند.

تئوری بی سامانی اجتماعی رابرت مرتن: براساس این تئوری که یکی از تئوریهای غالب در تحلیل مسائل اجتماعی است، ازدواج زمانی رخ می دهد که جامعه بتواند اهداف مشخص فرهنگی و راههای وصول به آنها را مشخص نماید تا جامعه در حالتی متعادل و منسجم حفظ شود و تداوم یابد. بر اساس این رهیافت، هر گاه وسایل و اهداف در یک گروه اجتماعی و یا بطور کلی تر در ساختار جامعه، هماهنگ باشند، مثلاً هر دو کنش وسایل و اهداف سنتی را دنبال نمایند و یا هر دو عقلانی-حقوقی باشند آن جامعه دچار مشکل نخواهد بود ولی چنانچه اهداف ارزشی ویا عاطفی باشند ولی وسیله وصول به آنها عقلانی باشد دیگر با یک جامعه متعادل و هماهنگ روبرو نخواهیم بود (تنهایی، ۱۳۸۲: ۷۶) و همین امر درباره بسیاری از موضوعات من جمله پدیده تاخیر در سن ازدواج نیز می تواند اتفاق بیافتد. در حالی که در شرایط کنونی جامعه ما که ازدواج به عنوان یک هدف ارزشی، عاطفی و یا حتی سنتی مطرح می شود، ولی راه ها و امکانات رسیدن به آن کاملاً عقلانی است، این امر منجر به آشفتگی و بی سامانی در جامعه کنونی ایران گشته که آثار بسیار زاینباری را به دنبال دارد. بطوری مساله افزایش سن ازدواج جوانان نیز حاصل این عدم هماهنگی است. براساس دیدگاه مرتن می توان اذعان کرد که پدیده اجتماعی ازدواج به عنوان یکی از اهداف تعیین شده جامعه با راه ها و وسایل مورد نیاز در جهت نیل به آن هماهنگ نیست. چنین گسستی میان اهداف و راههای نیل به آن براساس دیدگاه مرتن، جامعه را دچار بی سامانی می کند، که حاصل آن بوجود آمدن افراد کجرو و بروز بسیاری

از آسیب ها و انحرافات اجتماعی و اخلاقی است.

قدر مسلم است که با توجه به نظریه های ارائه شده در مبانی نظری نگارنده می باید به ارائه چهارچوب نظری خود پردازد اما با توجه به اینکه بررسی جامعه شناختی مولفه های تحکیم خانواده در راستای پیشگیری از طلاق پژوهشی است که ساختار و ویژگی های مختص به خود را داراست، هیچ یک از نظریه های بیان شده در مبانی نظری، به تنهایی نمی توانند موضوع مورد پژوهش را تبیین نماید، زیرا آنچه از ارزیابی این نظریه ها بدست می آید نشان دهنده آن است که هر کدام در تبیین پدیده مورد نظر یک سری عوامل و دلایل که به طور کامل مورد اثبات واقع نشده اند، ارائه نموده اند که براساس تحقیقات زمانی و اوضاع و احوال آن نظریه پردازان بوده است، لذا در این قسمت نگارنده با استفاده از مجموعه ای چند از نظریات ارائه شده به ارائه چهارچوب نظری خود در باب موضوع تحقیق می پردازد.

مسئله ساختار و عاملیت امروزه یکی از مباحث و مسائل بنیادی در علوم اجتماعی است. توجه به ارتباط بین ساختار و عاملیت در مرکز توجهات و مطالعات بعضی صاحب نظران و نظریه پردازان نظیر گیدنز، آرچر، موزلس، بوردیو و... قرار گرفته است که در سنت اروپایی تحقیق و مطالعه می کنند. رابطه بین عاملیت و ساختار از زمانهای بسیار دور یکی از عوامل حاکم بر نظریات روش - شناسی و اپیستمولوژی و انتولوژی بوده است. در این زمینه دیدگاه هایی وجود دارد که، دو اندیشمند پیشگام و صاحب نظران این نظریه عبارتند بوده اند از: گیدنز و بوردیو که در پیدایش ساخت یابی مؤثر بوده اند. (پارکر، ۱۳۸۶: ۵۴).

گیدنز معتقد است که ارتباط میان ساختار و عاملیت عنصر بنیادی نظریه اجتماعی است، ساختار و عاملیت دوآلیسمی هستند که جدا از یکدیگر قابل درک نیستند. استدلال اصلی او در بیان او یعنی دوگانگی ساختار قرار دارد. در سطح اساسی این به این معنی است که افراد جامعه را می سازند اما در همان حال به وسیله جامعه محدود می شوند. عمل و ساختار نمی توانند جدا از هم تحلیل شوند. همان طور که ساختارها از طریق اعمال ایجاد شده حفظ می شوند و تغییر می کنند، اعمال نیز تنها از طریق پیش زمینه ساختاری شکل معناداری به خود می گیرند. مسیر علیت در دو سمت حرکت می کند و تعیین این که چه چیز، چه چیزی را تغییر می دهد، غیر ممکن می سازد. به گفته گیدنز، این دوگانگی در واقع دو وجهی بودن است. یک چیز یا یک موضوع مورد مطالعه با دو وجه دارد بر اساس نظریه ساختار بندی قلمرو پژوهشی اساس علوم اجتماعی نه تجربه کنش فردی و نه وجود نوعی کلیت اجتماعی بلکه کردارهای اجتماعی

سامان یافته در زمان و مکان است (کرایب، ۱۳۷۸: ۱۴۵).

نظریه ساختاربندهی گیدنز این پرسش را بررسی می‌کند که آیا این افراد هستند که واقعیت اجتماعی را شکل می‌دهند یا نیروهای اجتماعی. او از اتخاذ موضع افراطی پرهیز می‌کند و بر این باور است که اگرچه مردم در انتخاب اعمالشان کاملاً آزاد نیستند و دانش آنها محدود است، با این وجود آنها عاملانی هستند که ساختار اجتماعی را باز تولید می‌کنند و تغییرات اجتماعی را به وجود می‌آورند. بوردیو نیز مانند گیدنز در نظر دارد با گذر از این دوگانه، نگاه جدیدی به کنش داشته باشد. بوردیو این کار را با تاکید بر مفهوم «رابطه» انجام می‌دهد. به این معنی که واقعیت اجتماعی را نه نتیجه مستقیم رفتار فردی و نه حاصل تعیین‌های ساختار اجتماعی می‌داند بلکه آن را در رابطه دیالکتیک سوژه و ابژه تعریف می‌کند. به این ترتیب، رابطه متقابلی میان کنشگر و ساختار شکل می‌گیرد. از نظر بوردیو، واقعیت‌های اجتماعی «روابط عینی‌ای (هستند) که نه می‌توان آن‌ها را نشان داد و نه با انگشت لمس کرد، بلکه باید آن‌ها را به دست آورد، بر ساخت و به یمن کار علمی به آن‌ها اعتبار داد.» (جمشیدی‌ها، ۱۳۸۶: ۲) بوردیو این گذار را به واسطه دو مفهوم «عادت‌واره» و «میدان» انجام می‌دهد. میدان از منظر بوردیو، «فضاهای ساختارمند موقعیت‌ها تعریف می‌شود که از قواعد خاص خود پیروی می‌کند. در هر میدانی، مبارزه‌ای میان قدیمی‌ها که بر میدان مسلطند و می‌کوشند انحصار آن را با از بین بردن رقبا در دست داشته باشند و تازه واردان وجود دارد. هر میدان با منافع خاص خود تعریف می‌شود که الزاما برای افرادی که خارج از میدان قرار دارند، قابل تشخیص نیست. کارکرد هر میدان، لازمه‌اش، وجود منافع مشخص و افرادی است که به قواعد بازی تن می‌دهند.» (شریعتی، ۱۳۸۹).

بر این اساس محقق بر این باور است که در شناسایی عوامل و مولفه‌های جامعه شناختی تحکیم خانواده در راستای پیشگیری از طلاق باید دو عامل فرد و ساختار را مورد توجه قرارداد، یعنی همان عاملیت و ساختار گیدنز و عادت‌واره و میدانی که بوردیو بدان اشاره می‌کند. از سویی دیگر یکی از عواملی که ذیل عنوان عاملیت و یا همان فرد مورد بررسی قرار می‌گیرند طبق دیدگاه هنری الکساندر موری، انگیزه و نیاز به پیشرفت می‌تواند باشد، وی نخستین فردی بود که در کتاب شخص شناسی خود موضوع نیاز به پیشرفت را مطرح کرد. وی اگر چه اولین نفری نبود که معتقد بود نیازهای بنیادی نقش تعیین کننده‌ای در توانمندسازی برجای می‌گذارند ولی به علت تلاش‌های وی او را به عنوان بانی نظریه نیاز نوین مطرح می‌کنند.

موری فهرستی از بیست نیاز، که به نظر او عمده ترین نیازهایی هستند که جنبه انگیزشی دارند، تنظیم کرد یکی از این نیازها که مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته و پژوهش های متنوعی را به دنبال داشته است و منجر به توانمندی افراد می شود، نیاز به پیشرفت است. در کنار عوامل اشاره شده طبق دیدگاه انتونی گیدنز سبک زندگی نیز می تواند بر مؤلفه های تحکیم خانواده در راستای پیشگیری از طلاق تأثیرگذار باشد چرا که آنتونی گیدنز معتقد است: اهمیت یافتن سبک زندگی از پیامدهای تجدد است.

فرهنگ مبتنی بر سنت، آداب و رسوم جا افتاده در زندگی را در محدودهی کانالهای از پیش تعیین شده قرار می دهد. در این نوع فرهنگ اگر چه افراد انتخاب می کنند، اما انتخاب آنها در بازه ی خاصی قرار می گیرد. سبک زندگی در این معنا عملی است، که بدون ایجاد هیچگونه تغییری در آن، بی قید و شرط پذیرفته می شود. اما فرآیند تجدد (مدرنیته) باعث میشود، که فرد در گزینشهای خود بدون هیچگونه راهبرد از پیش تعیین شدهای از تنوع انتخاب برخوردار باشد.

به طور کلی بنا بر نظر نگارنده در تحلیل عوامل مؤلفه های جامعه شناسی مؤثر بر تحکیم خانواده در راستای پیشگیری از طلاق می توان به دو دسته از عوامل اشاره کرد، الف: عوامل فرهنگی ب: عوامل اجتماعی که تحت عنوان میدان و عادت واره قابل بررسی می باشند.

روش تحقیق

این پژوهش گام دوم از پژوهشی گسترده تر است و در این مرحله نسبت به توصیف یافته ها اقدام خواهد شد بر این اساس تمامی زنان و مردانی که کمتر از ۵ سال از ازدواج ایشان می گذرد، جامعه آماری این پژوهش را تشکیل می دهند.

این مطالعه در سطح مناطق ۲۲ گانه شهر تهران به اجرا در آمد و تلاش شد تا نمونه های مناسبی احصاء شود و سپس فرایند جمع آوری اطلاعات از نمونه طی شد. برای تعیین نمونه این پژوهش از فرمول کوکران استفاده شده است. بر این اساس شهر تهران به ۵ بخش کل تقسیم می شود. شمال شامل مناطق ۱، ۲، ۳، ۴. جنوب شامل مناطق: ۲۰، ۱۹، ۱۷، ۱۶. شرق مناطق: ۸-۱۵-۱۳-۱۴ غرب شامل مناطق: ۲۲-۲۱-۱۸-۹-۵ و مرکز شامل ۱۰-۱۱-۱۲-۶-۷. با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه هر منطقه (شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تهران) ۳۸۳ نفر حاصل شد. بر این اساس بواسطه جلوگیری از مشکل پرسشنامه های نادرست

(که ممکن است در فرایند تکمیل پرسشنامه ایجاد گردد) ما این تعداد را به ۳۹۰ پرسشنامه در هر منطقه افزایش یافت.

یافته ها

جدول شماره ۲: توزیع پاسخگویان بر حسب جنسیت و میانگین سنی

جنسیت پاسخگویان	فراوانی	میانگین سنی	درصد
زن	۱۸۳	۳۰	۴۶,۹۲
مرد	۲۰۷	۳۳	۵۳,۰۸

جدول شماره ۳: توزیع پاسخگویان بر حسب تحصیلات

جنسیت پاسخگویان	بی سواد	کمتر از دیپلم	دیپلم فوق دیپلم	لیسانس فوق لیسانس	دکتری حوزوی جمع
زن	۰	۱۱	۶۹	۳۸	۴۸
مرد	۰	۱۷	۷۳	۴۰	۵۵
جمع	۰	۲۸	۱۴۲	۷۸	۱۰۳

جدول شماره ۴: توزیع پاسخگویان بر حسب درآمد

جنسیت پاسخگویان	خانه دار/ بیکار	کمتر از ۵۰۰ میلیون	بین ۵۰۰ تا یک میلیون	بین یک و نیم تا ۲ میلیون	بین ۲ و ۲,۵ میلیون	بین ۲,۵ تا ۳ میلیون	بالا تر از ۳ میلیون جمع
زن	۹۱	۲۱	۲۵	۲۰	۱۴	۷	۲
مرد	۶	۵	۳۳	۸۴	۳۷	۲۳	۵

جدول شماره ۵: توزیع پاسخگویان بر حسب ازدواج با اقوام و نزدیکان

جمع	خیر	بله	جنسیت پاسخگویان
۱۸۳	۱۱۵	۶۸	زن
۱۰۰	۶۲,۸۵	۳۷,۱۵	
۲۰۷	۱۱۸	۸۹	مرد
۱۰۰	۵۷	۴۳	

جدول شماره ۶: توزیع پاسخگویان بر حسب رضایت از زندگی

جمع	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	جنسیت پاسخگویان
۱۸۳	۱۹	۳۸	۴۱	۷۱	۲۴	زن
۱۰۰	۱۰,۳۸	۲۰,۷۶	۲۲,۴	۳۸,۷۹	۱۳,۱۱	
۲۰۷	۲۲	۴۰	۴۴	۸۲	۱۹	مرد
۱۰۰	۱۰,۶۲	۱۹,۳۲	۲۱,۲۵	۳۹,۶۱	۹,۱۷	

جدول شماره ۷: آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن برای سنجش رابطه میان پایگاه اجتماعی افراد و تحکیم بنیان خانواده

Correlations		تحکیم بنیان خانواده	پایگاه اجتماعی
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1.000	.492
	Sig. (2-tailed)	.	.019
	N	390	390
	Correlation Coefficient	.492	1.000
	Sig. (2-tailed)	.019	.
	N	390	390

جدول شماره ۸: آزمون همبستگی اسپیرمن

متغیرها	تعداد	مقدار ضریب همبستگی	سطح معنی داری (۰/۰۵)
پایگاه اجتماعی و تحکیم بنیان خانواده	۳۹۰	۰/۴۹۲	۰/۰۱۹

بحث و نتیجه گیری

میزان ضریب همبستگی میان متغیرهای پایگاه اجتماعی و تحکیم بنیان خانواده برابر با ۰/۴۹۲ محاسبه شده است که این میزان نشانگر وجود رابطه ای نسبتاً قوی و مستقیم است. بدین معنی که با افزایش (یا کاهش) میزان پایگاه اجتماعی افراد میزان تحکیم بنیان خانواده افزایش (یا کاهش) می یابد. با توجه به سطح معناداری این رابطه که برابر با ۰/۰۱۹ است و کوچکتر از ۰/۰۵ محاسبه شده است بنابراین فرض صفر رد و فرضیه پژوهش تایید می شود. به عبارت دیگر بین پایگاه اجتماعی افراد و تحکیم بنیان خانواده رابطه وجود دارد.

از دیگر سو یافته های پیمایش نشانگر این است که حدود ۶۰ درصد از نمونه آماری پژوهش حاضر اقدام به ازدواج های ناهمسان نموده اند.

امروزه به دلیل آنکه ازدواج و همسرگزینی به شدت در حال تغییر و تحول است، این موضوع برای بسیاری از متفکرین به صورت مسأله درآمده است. در جریان تغییرات اجتماعی، ارزش ها و هنجارهای اجتماعی تغییر می کند، بنابراین شیوه های همسرگزینی، همچنین انتظارات زن و شوهر و مناسبات آنها هم دگرگون خواهد شد.

البته در جوامعی نظیر ایران که هنجارهای خانوادگی بیشتر از سایر جوامع پابرجا هستند، خانواده به لحاظ شرایط ساختاری در امر ازدواج جوانان بی تأثیر نیست. در واقع از یکسو وضعیت خانواده های دختر و پسر، در مسائل مربوط به ازدواج جوانان مؤثر است و از سوی دیگر خانواده های نسل قبلی با انتقال جوهره و معنای اصلی خانواده به نسل جدید، عملاً به ایجاد یک سلول اجتماعی دیگر کمک می کنند.

امروزه مقولاتی نظیر، تحصیلات عمومی و عالی، دوره سرسازی، جستجوی کار و ... در جامعه جدید موجب پیدایش دوره ای شده است که پسران برای کسب صلاحیت های لازم در فرآیند ازدواج ناگزیر باید آن را سپری کنند و دختران به عنوان دوره انتظار، باید آن را پشت سر

بگذرانند. همچنین پیدایش مرحله ای به عنوان نامزدی و نیز فعالانه شدن نقش دختران و پسران در مراحل گوناگون ازدواج موجب شده است تا دوران آشنایی، پدیدار گردد که دختران و پسران جوان در این دوره جهت انتخاب آزادانه و آگاهانه تحت نظارت خانواده ها با یکدیگر مذاکره می کنند، در صورتی که در گذشته صرفاً خانواده، اقوام و آشنایان، مذاکره کننده و تصمیم گیرنده اصلی بودند و جوانان در بسیاری از مراحل ازدواج نقشی منفعلانه داشتند و تمامی امور در مراحل تصمیم گیری و اجرا بر عهده خانواده و سایرین بود، اما امروزه زوج جوان محور تصمیم گیری ها در مراحل گوناگون ازدواج اعم از انتخاب همسر، چگونگی برگزاری مراسم و... می باشد و معمولاً خانواده ها به نظارت کلی اکتفا می کنند. که این نظارت در راستای همان شرایط اجتماعی و سازوکارهای فرهنگی است، به طوری که خانواده ها تجانس اجتماعی زوج جوان را از لحاظ طبقاتی، خانوادگی و اجتماعی در نظر می گیرند و سپس با توجه به میل و علاقه باطنی دختر و پسر نسبت به یکدیگر، مقدمات ازدواج را فراهم می کنند. البته این امکان هم وجود دارد که دختر و پسر، شخصاً همدیگر را انتخاب کرده و سپس رضایت خانواده های خود را جلب کنند. در جامعه سنتی، پسران پس از ازدواج، زندگی مشترک خود را در خانه پدری آغاز می کردند، اما در حال حاضر، زوج های جوان تمایل دارند در مسکن مستقل و جدا از خانه پدری بسر برند، به همین دلیل آنان امروزه برای آغاز زندگی مشترک با مشکل تهیه مسکن روبرو می شوند. همچنین زندگی در شرایط جدید جامعه سبب شده است تا میان فرآیند ازدواج دختران و پسران تفاوت هایی بروز نماید. (رضوی و دیگران، ۱۳۸۱: ۱۲۹).

با توجه به یافته های این پژوهش به نظر می رسد الگوی ازدواج دختران و پسران ایرانی، ازدواج های ناهمسان (ازدواج با غیر فامیل و اقوام) باشد و همین امر می تواند به عنوان یکی از دلایل بروز طلاق در سال های اولیه ازدواج باشد، زیرا در اغلب موارد اعضای فامیل از لحاظ اقتصادی، در سطح مشابهی قرار دارند و ازدواج ناهمسان فاقد این مهم است.

بدین منظور با توجه به تغییراتی که در جنبه کمی و کیفی ازدواج در ایران رخ داده است و این پژوهش که فاز دوم از یک پژوهش جامع تر است به اجمال به بخش کوچکی از آن اشاره نمود لذا ضروری است که تمام دستگاههای فرهنگی و اقتصادی کشور منابع و امکانات خود را در جهت فراهم نمودن زمینه مساعد ساماندهی امر ازدواج بسیج نمایند.

Identify social and cultural components of strengthening the family in order to prevent divorce with an emphasis on social base.

Mehrdad Navabakhsh

Hamed Mohammadi

The family as the main focus of human is the basic element in the progress and success of society and nation. The prosperity of any society depends on the prosperity of families in the community so it should work more in order to achieve happiness that achieve this is possible only through full recognition of family bonds, official statistics indicate that signification contribution of divorce occur in the first five years of life, especially the first 2 years .

Accordingly identify the components of strengthening the family in the first 5 years has a high degree of importance, in fact this study will be considered the second phase of a three –stage research results and outputs will be used as an input in the next steps of the research the present study was conducted by documentary and field methods and questionnaires techniques , to 390 young couple who have less than five years have passed from their families, the results of research indicate that about 60 percent of the sample have dissimilar marriage ,it is clear that differentials in marriage leads to differentials in the couples status. According to another research finding that indicate the relationship between social status and family bonds it can be said that the increase in non-spouse in the sample is one of the reasons of divorces in the first 5 years of family life.

key words:

The newly formed families - Similar mate selection - Dissimilar mate selection - Strengthening the family - Social status.

منابع

فارسی

- آقابخشی، ح. (۱۳۷۹)، **اعتیاد و آسیب شناسی خانواده**، تهران: انتشارات دانش آفرین.
- آزاد، ت. (۱۳۷۷)، **بررسی مسائل اجتماعی**، تهران: نشر جهاد دانشگاهی،
- آندره، م. (۱۳۷۸)، **جامعه شناسی خانواده و ازدواج**، ترجمه فرنگیس اردلان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- اعزازی، ش. (۱۳۷۶) **جامعه شناسی خانواده با تاکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر**، تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
- بودن، ر. (۱۳۷۳) **تحرک اجتماعی**، ترجمه مومن کاشی، گناباد: نشر مردنیز.
- پارکر، ج، **ساختار بندی**، ترجمه: امیر عباس سعیدی پور
- تنهایی، ح.ا. (۱۳۸۲) **جامعه شناسی نظری**، تهران: بهمن برنا.
- چاپمن، گری، **پنج زبان عشق نوجوانان**، ترجمه سیمین موحد، ۱۳۹۰، تهران: انتشارات ویدا
- جمشیدیه، غ، پرستش، ش. (۱۳۸۶)، **دیالکتیک منش و میدان در نظریه عمل پی یر بوردیو، نامه علوم اجتماعی**، شماره ۳۰
- چاپمن، گ. (۱۹۳۸). **پیمان ازدواج؛ مترجم؛ سیمین موحد**، نشر ویدا.
- رضوی، نجما و دیگران. (۱۳۸۱)، **بررسی وضعیت ازدواج جوانان، گزارش ملی جوانان**، نشر سازمان ملی جوانان،
- ساروخانی، ب. (۱۳۷۶). **طلاق: پژوهشی در شناخت واقعیت و عوامل آن؛ تهران: انتشارات دانشگاه تهران**
- شریعتی، س. (۱۳۸۹)، **جزوه کلسی جامعه شناسی هنر**، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران
- اعزازی، ش. (۱۳۷۶)، **جامعه شناختی خانواده**، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان،
- صدیق اورعی، غ. (۱۳۷۸)، **مسائل اجتماعی جوانان**، مشهد: انتشارات جهاد دانشگاهی.

- عالی پور، س؛ پایندان، ط و بهروزی، ن. (۱۳۹۰)، مقایسه تاب آوری، سلامت عمومی، پرخشگری و عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر دبیرستانی خانواده های طلاق و عادی شهر اهواز با کنترل وضعیت اجتماعی - اقتصادی، دوره ۱، شماره ۱.
- عنایت زاده، ل. (۱۳۸۸). بررسی ادراک و تجارب طلاق در بین زنان کرد شهرستان سقز، پایان نامه کارشناسی ارشد، جمعیت شناسی دانشگاه تهران.
- فرجاد، م ح؛ (۱۳۶۳)، آسیب شناسی اجتماعی، تهران: بدر.
- کرایب، ی؛ نظریه اجتماعی مدرن از پارسونز تا هابرماس، ترجمه: عباس مخبر
- گیدنز، آنتونی؛ جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی، ۱۳۷۳،
- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور ۱۳۹۴ - ۱۳۸۲، انتشارات مرکز آماری ایران، تهران.
- محمدپور، ا. رضایی، م. (۱۳۸۸). بازسازی معنایی تغییرات خانواده به شیوه نظریه زمینه ای: مطالعه موردی ایلات منگور و گورک، فصلنامه خانواده پژوهی، دوره پنجم، ش ۳،
- مجدالدین، ا.، جمالی، ا. ر. (۱۳۸۶) بررسی دلایل و اثرات افزایش سن ازدواج دختران روستایی در ایران، فصلنامه تخصصی جامعه شناسی دانشگاه آزاد آشتیان، سال دوم، شماره چهارم.
- محمودیان، ح. (۱۳۸۳)، سن ازدواج در حال افزایش، بررسی عوامل پشتیبان، مجله علوم اجتماعی، شماره ۲۴.
- نوابخش، مهرداد، (۱۳۸۶)، مبانی نظریه در جامعه شناسی، نشر پردیس
- نوابخش، مهرداد، (۱۳۸۹)، جامعه شناسی مسائل اجتماعی (چگونه مسائل اجتماعی را حل کنیم)، نشر بهمن برنا